

**İSTANBUL KARA SURLARI VE HENDEK BOSTANLARI
ÜZERİNE TARİH ARAŞTIRMASI RAPORU**

AYHAN HAN

İstanbul Teknik Üniversitesi
Mimarlık Tarihi Doktora Öğrencisi

ŞUBAT 2016

İstanbul Kara Surları Hendek Bostanları*

Şubat 1860 tarihinde Meclis-i Vâlâ'da alınan bir kararda, Kara Surları'ndaki hendeklerin satılmasının 'pek çirkin ve nâmünâsib' olduğu belirtilir.¹ Hendekleri tasarrufları altında bulunduran kişilerin, ceza kanunnamesinin ilgili hükümlerine rağmen sur duvarındaki taşları sökmeleri ve böylece duvara zarar verdikleri dönem dönem gözlemlenen ve önüne geçilemeyen bir gerçekliktir. Daha önceki uygulamalarda söz konusu hendekler İstabl-ı Amire'nin gözetiminde Emlak-ı Hümâyün idaresine bırakılmıştı. Ancak özellikle Kule-i Zemin Ağaları ve bir takım vakıflar mülknâmeler ve temessükler verme yoluyla hendeklerde yapılaşmanın yolunu açmışlardı. Meclis-i Vâlâ, özel mülkiyet veya vakıfların eline geçen hendekleri dolayısıyla sur duvarını 'bit-tedric kurtarmak için' tekrardan satın alınmasını ve kiralanmasını karara bağlar. Hendeklerde bina inşasının önüne geçmek dolayısıyla sur duvarını 'bit-tedric kurtarmak için' hendekler zirai üretim alanı olarak yeniden tahsis edilir. Söz konusu karar, sur duvarı ve hendekleri korumak için örtük bir şekilde bostanlardan başka bir çözüm bulunamadığının tescilidir. Bir başka yönden ise asırlardır uygulana gelen ve doğruluğu zamanın testinden geçmiş olan uygulamaların ve alan yönetiminin tekrardan yazılı hale getirilmesidir. (EK.1)

Topkapı'dan başlayıp Yedikule'de denize erişen sur duvarı boyunca paralel doğrusal bir hat olarak ilerlemekte olan hendekler, hem kentin savunmasına hem de tarımsal üretime yönelik çeşitli işlevleri yerine getirmekteydi. Derinliği topografyanın elverdiği ölçüde değişmekte olup, bölme duvarları ile çeşitli bölümlere ayrılmıştır. 1951 tarihinde yayınladığı İstanbul Hendekleri kitabında Ali Rıza Sağman hendeklerde 25 adet bölme duvarı-sed bulunduğunu belirtmektedir. Daha ilk tasarım aşamasında söz konusu bölme duvarları meyilli arazinin gerektirdiği yerlerde inşa edilmiş olup dibe doğru gidildikçe kalınlaşmaktadır.² Aynı şekilde Aleksander van Millingen, hendeklerin 1453 tarihinden öncesi architectonik özellikleriyle ilgili olarak daha çok suyla dolu olup olmadığını tartışmaktadır. 1453 tarihinden sonra ise hendeklerin Osmanlılar tarafından zaman içerisinde doldurulduğunu belirtmektedir.³ Bu nedenle hendeklerin tarımsal üretimin gerçekleştiği bir alan olma işlevini Osmanlı dönemine atfetmek doğru olacaktır. Mevlana Yenikapısı-Yedikule arasındaki hendek içindeki bostanlar bu niteliği yansıtan ve günümüze ulaşan son örnektir. İçerisinde yer alan kuyu, su dolabı, bostancı odaları, meyve ağaçları ve fidanlıklarla birlikte bu bostanlar Osmanlı kayıtlarında ayrıntılı bir şekilde kendisine yer edinmiştir.

Sur içerisinde, korunaklı bir mekânda yaşamak çeşitli ayrıcalıkları beraberinde getirmekteydi. Duvar, hem İstanbul'un *intra muros*'unu çevresinden ayırıyor hem de sur içi ve sur dışındaki yerleşimlerin idari, ekonomik ve mimari dokusunu belirliyordu. Bu nedenle hem duvarın kendisi hem de duvar boyunca uzanan arazilerin yönetimi İstanbul'un gündelik yaşamından mekânsal örgütlenmesine kadar birçok niteliğini etkilemekteydi. Sur duvarının dışında kalan bölgelerin güvenliğinden Bostancıbaşının, Yeniçeriağası'nın ise sur içinin güvenliğinden sorumlu olmasını bu anlamda değerlendirebiliriz.⁴

Güvenlik ve zirai üretimin dışında hendekler ve sur duvarının başka bazı işlevleri de vardı. Özellikle yangınlardan sonra yapılan düzenlemelerde sur duvarının, sur dışında çıkan yangınlara bir set oluşturduğu ve sur içini koruduğu sık sık tekrarlanmaktadır. Yangınların sur içine sirayetini önlemek için sur duvarı etrafındaki binaların sur duvarından yüksek olmamasına, sur duvarı ve binalar arasına 3 metrelik mesafe bırakılmasına, sur dibine asmalık, köşk, han gibi yapılar yapılmamasına, yapılması durumunda kârgir binalar olmasına dair dönem dönem fermanlar yazılmıştır. Söz konusu fermanlarda

* Bu rapor Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi ve Yedikule Bostancılar Derneği için hazırlanmıştır.

¹ İ.MVL 428/18804, s.1. 12 Receb 1276 / 4 Şubat 1860

² Sağman, Ali Rıza, *İstanbul Hendekleri*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1951, s. 747.

³ Van Millingen, Alexander, *Byzantine Constantinople: The Walls of the City and Adjoining Historical Sites*, John Murray, London 1899, ss. 55 ve 172.

⁴ C.BLD 4655

‘nizâm-ı kâdimden’ olan kuralların dışına çıkıldığı ve yapılaşmanın önlenemediği tekrarlana gelmiştir.⁵

Sur içerisine giriş çıkışlar kapılardan yapılmaktaydı. Sur duvarlarının tamiratıyla ilgili birçok arşiv belgesi, duvarlarda gedikler oluştuğunu ve insanların kapıları kullanmadan dolayısıyla güvenlik kademelerinden geçmeden bu gediklerden şehre girdiklerini kayıt etmektedir. Bu tür kayıtlarda hendek içerisindeki bostanlara dair bir şikâyet söz konusu edilmemektedir. Hendekler içerisinde bostanlar ve bostancıların bulunması sur duvarının dolayısıyla kente giriş çıkışların kontrol altına alınmasının önemli bir aşamasıydı.

Kara Suları ve hendeklerin korunması, insan, sermaye ve zamanın getirdiği olumsuz etkilerin hafifletilmesi İstanbul kent yöneticilerinin yüz yıllar boyunca sarf ettiği çabalarla mümkün olmuştur. Duvardaki gedikler, sur dibinde ve hendekte yapılaşma, vakıfların müdahalesi ve kurumlar arasındaki uyumsuzluk surlarla ilgili alınan kararlarda kent yöneticilerinin çözüm üretmek zorunda oldukları alt başlıklar olagelmıştır. Zaman içerisinde biriken ve acil müdahale gerektiren konular dışında sur duvarı ve sur arazisinin yönetimi, İstabl-ı Amire ve Şehremaneti arasında paylaşılmıştır. İlk önce sur dibindeki yapılaşmanın kontrol altına alınıp yönetilmesinden sorumlu olan şehremanetinin, sur duvarı konusundaki görevlerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

İstanbul Kara Surları boyunca uzanan araziler Osmanlı belgelerinde sur arazisi olarak adlandırılmış ve miri arazi olarak değerlendirilmiştir. Sur duvarından başlayarak 3 metrelik alanın boş ve binasız olarak bırakılmasının bir prensip olarak kabul edildiği belirtilmişti. Ancak sur duvarında olan bodrum katları ve kuleler zamanla temizlenip mahzen ve anbar olarak kullanılmaya başlanmış ve ayrıca yapı stokunun yoğun olduğu mahallelerde evler sura bitişik hale gelmiştir. Bu durumu yasal hale getirmek ve kontrol altına almak amacıyla Kule-i Zemin Mukataası adı altında bir gelir kalemi oluşturulmuştur. Sur arazisine yaklaşanlardan kira alma yoluna gitmiş ve mukataanın yönetimi şehremanetlerine bırakılmıştır.⁶

Sur duvarının içerisi veya dibinde bulunan izin verilmiş yapıların kiralarının toplanması, sur duvarına zararı olabilecek izinsiz yapıların yıkılması türünden sur duvarı ve arsalarının yönetimine dair sorumluluklar şehremanetlerine devredilmişti. Duvar ve bina ilişkisinin söz konusu olduğu alanlar şehremanetlerinin yönetimindeydi. Bu noktayı daha açıklayıcı kılmak için 1723 tarihindeki Kara Surları’nın restorasyon hazırlıklarına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Kasım 1722 tarihinde Şehremaneti ve İstanbul Kadısı’na gönderilen bir ferman tamirat çalışmalarının başlayacağını ve hendek içinde yeni kazılan (muhtes) kuyuların doldurulmasını ve yeni binaların yıkılmasını yönünde karar alır.⁷ Şehremaneti’nin hazırladığı tahrir göre, Kapalı Kapı önündeki fevkâni hendek ve sazlı hendek, Aişe Hatun’un tasarrufunda olup senelik 4 bin akçe mukataa geliri vardır. Silivrikapısı-Yedikule Kapısı arasındaki hendekte, Hüseyin ile ortakları Konstantin ve Tirin’in yeni kazdığı, bir dolab ve seren (kova) kuyusu doldurulmuştur. Aynı şekilde Kapalı Kapı’dan sahile kadar uzanan hendeğin kiracısı Kıryaki ve Serkis Komadil’in, yıllık 6 000 akçe kira vermekte olup incir ağaçları ve bostanları sulamak için kazdıkları bir dolab ve iki seren (kova) kuyusunun da doldurulduğu belirtilmektedir.⁸ Böylece toplam 5 adet kuyu doldurulmuştur. Ancak bütün kuyuların

⁵ HAT 1387/55127, s.1, 29.Z.1208 / 28 Temmuz 1794

⁶ Han, Ayhan. Spatial Organization at Bosphorus: The Piers and Granaries (1750-1815), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012. ss.58-62.

⁷ C.BLD 511, s.1, 12.S.1135 / 22 Kasım 1722

⁸ EV:HMH 242 s.1 22 Ca 1135 / 28 Şubat 1723 ‘Silivri Kapusu’ndan Yedikule Kapusuna gelince mabeyninde olan hendek Hasıl Emini temessüğü ile Hüseyin ve Şerikler Konstantin ve Tirin nam zimmilerin tasarrufunda olup hendek içinde olan bazı sebzevat ve bostanları saki etmek için hafir eyledikleri bir aded dolab ve bir aded seren kuyusu doldurulmuştur. ... Ve Yedikule kurbinde Kapalı Kapu’da vâki’ fevkâni hendek ve Sazlı Hendek ve Silivri Kapusu’ndan Yedikule’ye varınca Hisarçe senede dört bin akçe mukaatâ ile Hasıl Emini temessüğü ile Aişe Hatun’un tasarrufundadır.

Yedikule Kapusu’ndan deryaya varınca mabeyninde olan hendek senede altı bin akçe mukaatâ ile Hasıl Emini temessüğü ile Kıryaki ve Serkis Komadil zimmilerin tasarrufunda olup hendek içinde gars eyledikleri incir

doldurulması söz konusu değildir. Aşağıda biraz daha ayrıntısını göreceğimiz şekliyle bend ve bölme duvarlarıyla çeşitli bölümlerden oluşan hendekte çok daha fazla bostan mevcuttu. Bostanların su ihtiyacı kuyulardan tedarik edilmekteydi ve Silivri Kapısı'ndan sahile kadar hendekteki bostanlarda çok daha fazla kuyu vardı. Sur duvarının restorasyonu türünden büyük bir projenin hazırlığı aşamasında hendekte bostan olmasının, tarımsal faaliyet alanı olmasının bir problem oluşturduğuna dair açık veya örtük ifade bulunmamaktadır.

Sur duvarı ve bina ilişkisinin başladığı andan itibaren şehreminlerinin sorumluluğunun başladığı, diğer taraftan ise sur arazisinin miri arazi olup Istabl-i Amire idaresi (merbut) tarafından yönetildiği belirtilmişti. 1792 tarihli esnaf Kefil Defteri, Silivri Kapısı-Yedikule Kapısı boyunca uzanan Kara Surları'nın dışında 52 kıta bostan ve içerisinde çalışan bostancılar kayıt edilmiştir. Bu bostanlardan kaç tanesinin hendek içerisinde olduğu tespit edilememiştir. Ancak, '*Otluk Emini'nin hendek bostanı... def'a Otluk Emini'nin Kapalı Kapuda hendek bostanı, Kirişhâne karşısında Otluk Emini'nin hendek bostanı*' gibi bostanın hendeğin içerisinde olduğunu açık bir şekilde ifade eden 8 tane başlık bulunmaktadır. *Kapı karşısında İbrahim Efendi Bostanı* şeklinde ifade edilen diğer başlıklara şüpheyle bakmak yerinde olacaktır.⁹ Bu kayıta Otluk Emini diye bahsedilen kişi, Istabl-ı Amire Emini'dir.

Istabl-ı Amire, İstanbul'un hinterlandında bulunan meralar ve koruların yanı sıra sur dibindeki hendek bostanlardan da sorumluydu. Hendek bostanlarla alakalı olarak kiralarının toplanması, kale ağalarının veya diğer vakıfların hendek bostanlara olan müdahalelerinin önlenmesi türünden görevleri vardı. Hazırlanan tahrir defterlerinde söz konusu müdahaleler ayrıntılı bir şekilde belirtilmiş olup ideal düzene dönülmesi tavsiye edilmiştir. Örneğin, Kara Mustafa Paşa Vakfı'nın Yedikule Kapısı'nda 13 dönümlük orta kat hendeği sığır kasaplarına tokad mahalli (ağıl) olarak kiraladıkları ve söz konusu hendeğin 'Emlak-ı Hümayun'dan olduğundan bundan böyle zahire ihraç ve icâbına göre tanzimi lazım geleceği' belirtilmiştir.¹⁰ 'İcâbına göre tanzimi' istenilen durum, bostan olarak kullanılması ve kirasının vakıftan ziyade Istabl-ı Amire'ye teslim edilmesidir. Söz konusu tahrirde Yedikule sahilden başlayarak Edirne Kapısına kadar sur boyunca uzanan hendeklerde sadece bu alanda zirai üretim yapılmamaktadır. Diğer hendekler bostan alanı olarak tahsis edilmiştir.

1831 tarihinde Mirâhor-ı Evvel emini, sur duvarı boyunca uzanan hendeklerin ve hisarçelerin ayrıntılı bir tahririni hazırlamıştır.¹¹ Tahrirde hendeklerin konumu, kiracıları, kira sözleşmelerinin (temessük) niteliği, alanın dönüm olarak büyüklüğü gibi ayrıntılar kayıt altına alınmaktadır. Tahrir, söz konusu bostanların aynı zamanda çeşitli kurumların birer çatışma ve çıkar alanı olduğunun ve zaman içerisinde yerleşik uygulamaların dışına çıkıldığına belgesi gibidir. Kara Mustafa Paşa Vakfı örneğinde olduğu gibi kule-i zemin ağalarının bir yolunu bularak hendekleri 'nizâm-ı kâdimlerinin' dışında kullandıkları ve bunun önüne geçilmesi notu düşülmüştür.¹²

Kara Surları Hendekleri'nin bölme duvarlarla çeşitli bölümlere ayrılmış olduğu belirtilmişti. Söz konusu tahrirde her bir hendek ayrı ayrı parseller olarak düşünülmüş ve farklı kişilere kiralanmıştır. Tahrir, hendekleri, duvara uzaklığına göre Üst Kat, Orta Kat ve Alt Kat olarak teraslara ayırmaktadır. Söz konusu hendeklerin sınırını, yakınında olan kapı, kaldırım, komşu hendek, sed duvarı veya Kesik Köprü'ye göre konumlanışı belirlemiştir. Yedikule sahilden Topkapısına kadar olan 18 kıta hendek toplam 180,5 dönümdür. Tatar Hendeği veya Cibinnik Hendeği örneğinde olduğu gibi bazı hendeklere özel isimler verilmiştir. Bostancılar kiracıdır ve mutasarrıfları arasında iki kadın işletmeci vardı- Adile ve Aişe Hanım. [Ek.2]

---

ağaçları bazı sebzevat ve bostanlarını saki eylemek için hafır eyledikleri bir dolab ve iki seren kuyusu doldurulmuştur.22 Ca 1135'

⁹ A.DVN.d 831 ss.43-45, 25.S:1207 / 12 Ekim 1792

¹⁰ D.BŞM.APE.d 14503 s.43, 27.Za.1246 / 9 Mayıs 1831

¹¹ D.BŞM.APE.d 14503, 27.Za.1246 / 9 Mayıs 1831

¹² D.BŞM.APE.d 14503 s.42, 27.Za.1246 / 9 Mayıs 1831. '..Mirahor-i Evvel hazret-i cihândârî ağa tarafından verilen temessükle tasarruf olunduğu usul-i kâdimden iken zîride muharrer bazı mahallerin birer takrib kule-i zemin ağaları inhâlarıyla sened verilmiş ise de..'

1869 tarihinde Pertevniyal Valide Sultan Camii inşaatının başladığı günlerde bir vakıf tesis edilmiş ve hendek bostanları İstabl-ı Amire'den bu vakfa kiralamıştır. Bu değişime rağmen 1860 tarihinde Meclis-i Vâlâ iradesinin çerçevesini çizdiği şekliyle hendeklerin imara açılmadığı ve hendeklerde zirai üretimin devam ettiği anlaşılmaktadır. Hazırlanan muhasebe raporları ve tahrirleri, 1831 yılındaki yerleşik durumun devam ettiğini göstermektedir. Hendek bostanlarının tarif edilmiş ve kullanılan terimlerde bir kırılma veya değişim söz konusu olmamıştır. 1831 tahririnde olduğu gibi sınırları, yakınında olan kapı, yol, komşu hendek veya Kesik Köprü'ye referanslar vererek gösterilmiştir.¹³ 1905 tarihinde hazırlanan bir tahrir, Yedikule Kapısı-Topkapısı arasındaki sur duvarı boyunca 179 dönümlük arazide 17 kitâ hendeği, kiracıları, dönüm ve zirâ cinsinden büyüklükleri, sınırları, kira miktarı gibi özellikleriyle kayıt etmektedir. [Ek.3]

Sur duvarı ve hendekler, tarih yazımında daha çok antik ve orta çağ kentlerinin savunma stratejilerinin alt başlıkları olarak değerlendirilmiştir. İstanbul Kara Surları Hendekleri örneğinde olduğu gibi özellikle başka bir devlet tarafından kuşatılma olasılığı düşük olan serhat boylarından uzaktaki kentlerde, hendek içerisinde bostan alanları oluşmuş ve bu alanda zirai üretim icra edilmiştir. Konu ile alakalı akademik yazında, Bizans döneminde hendek içerisinde bostan olduğuna dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. İstanbul'un fethinden sonra hendekler zaman içerisinde doldurulmuş ve zirai üretim alanları oluşmuştur. Bu nedenle hendek bostanlarının tarihini Osmanlı döneminden başlatmak yerinde olacaktır. Şam, Halep, Beyrut gibi kentlerin kale surları, hendekleri ve içerisindeki hendek bostanları günümüze ulaşmamıştır. İstanbul Kara Surları Hendek Bostanları günümüze ulaşan yegane örnektir. Bu nedenle akademik çalışmaların laboratuvarı konumundadır. Bu başarının kaynağını İstanbul'un devletin merkezi olması nedeniyle insan, zaman ve sermayenin tahrip edici etkilerine doğrudan müdahil olma kabiliyetinde aramak gerekmektedir. Gerek İstabl-ı Amire Eminleri'nin emekleri gerekse Meclis-i Vâlâ'nın 1860 tarihinde almış olduğu 'tescil / koruma' kararı, sur duvarı ve hendek bostanlarının günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Çeşitli gerekçelerle sur duvarı hakkında hazırlanan raporlarda hendek bostanlarının duvara zararı olduğu türünden bir gözlem bulunmamaktadır. Daha önceki uygulamaların bir devamı ve tescili niteliğinde olan 1860 tarihli Meclis-i Vâlâ iradesi ise duvarın korunması için bostanlardan başka çözüm bulamamış ve diğer seçenekleri 'pek çirkin ve nâmünasib' olarak tarif etmiştir.

Ayhan Han
İTÜ Mimarlık Tarihi Doktora Öğrencisi

Kaynaklar

Han, Ayhan. Spatial Organization at Bosphorus: The Piers and Granaries (1750-1815), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
Van Millingen, Alexander, *Byzantine Constantinople: The Walls of the City and Adjoining Historical Sites*, John Murray, London 1899.
Sağman, Ali Rıza, *İstanbul Hendekleri*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1951.
A.DVN.d 831
C.BLD 511, 4655
D.BŞM.APE.d 14503
EV.d 18103,
EV:HMH 242
HAT 1387/55127
İ.MVL 428/18804

¹³ EV.d 18103, s.2-3, 17.C.1323 / 19 Ağustos 1905.

EK.1**İ.MVL 428-18804**

Maliye Nezareti celilesinin 22 Cemâziyel ahire 276 tarihiyle Meclis-i Vâlâ'ya havâle buyurulan bir kıtâ müzekkiresinde Istabl-ı Amire'ye merbut Emlâk-ı Hümâyun'dan Dersaadet'in haricinde iki buçuk dönüm mikdarı bir kıtâ çini hendeğine mutasarrıf olan İstolik bilâ-veled fevt olması cihetiyle mahal-i mezkurun üzerine ebniye inşa olunmamak şartıyla bil-müzâyede maa zam muaccele-i mukarreresi olan on bin guruşla Aksaray sakinelerinden Fatımat'ül Zehra hanım ile bağçevân esnafından ve tebâ-ı devleti aliyyeden Hristoya ber-vechi münâsaka furuhtu istizân olunmuş olub işbu arazi Dersaadet suru haricinde muattal hendek mahalli olarak bu cümle ile beraber yine madem ki kale hendeğidir satılmak ve ahere icâr edilmek câiz ve münâsib değil iken bu mahaller nasıl ise vaktiyle menfaat mütalasına mebni satılması ve derununa mutasarrıf-ı müstâcirleri tarafından sebze ekilmekte bulunmuş olduğundan ve şimdi istizân olunan hendek mahalli sahibinin vefâtı vechiyle mahlul olunmuş idüğünden emsâline ve kâide-i câriyesine tevfikten bunun dahi ol-vecihle satılması gösterilmiş ise de kale hendeğinin satılması pek çirkin ve nâmünasib olduğundan başka bunların eshâb-ı tasarruflarına istinâden taşlarını sökerek tahrip etmekte oldukları dahi meşhud olmağla bu makuleler hakkında cezâ kanunnâme-i hümâyun'da cezâ-ı sarih ve muayyen var iken yine bir taraftan buna ruhsat gösterilmesi kat'a câiz olmayacağına ve her ne ise bu mahaller mukaddema satılmış ve tadavül-i eyâdi dahi vukû bulmuş olmasıyla şimdi defâten istirdâtı dahi müşkül ve nâkâbil idüğüne binâen hiç olmazsa bit-tedric kurtarmak için gerek bunun ve gerek bundan böyle zikr olunan kale hendeği arazisinden mahluli vukûbulacak yerlerin furuhtuna sarf-ı nazarla cümlesinin arkası alınacak vakte kadar boşta kalmamak üzere hazinece münasib bedel ile taliblerine icârı takirinde hazine-i celile muaccesinden alacağı fâideyi sene-i bedel icârından dahi istifa edebileceğinden mumaileyh Fatıma'ül Zehra hanım ile merkum Hristonun vermiş oldukları kendülerine redd olunarak zikr olunan mahlul hendeğin ve ve gerek bundan sonra vukubulacak mahlulâtın bu karara tevkifen cânib-i hazineden zabtıyla talibine icârı zımmında ifâ-ı muktezâsının nezaret-i müşarünileyhe havâlesi Meclis-i Vâlâ'da tezkire kılınmış ise de ol-babda emr ü ferman hazret-i minel mezkur

12 Receb 276

[4 Şubat 1860]

Ek.2

D.BŞM.APE 14503

[s.42]

Yedikule'den Eğri Kapuya varınca tahrir-i atîkede muharrer kale hendekleri ve hisarçeleri ve sairenin bu defa tahrir ve tahmin olunan keyfiyeti

Zîrde muharrer bil-cümle mahallerin ferâ' ve intikâlâtı ve mahlulâtı Mirahor-i Evvel hazret-i cihândâri ağa tarafından verilen temessükle tasarruf olunduğu usul-i kâdimden iken zîride muharrer bazı mahallerin birer takrib kule-i zemin ağaları inhâlarıyla sened verilmiş ise de sair fâsıl tarlaları haklarında ... edecek emr ü irade bu makuleler haklarında dahi icrâ buyurulması

Yedikule Kapusu'ndan çıkıldıkda sol tarafta ibtidâkî olarak tahrir-i atîkede Köprü Altı ve el-haletü hâzehide Zilâ Hendeği demekle arif bir kıtâ hendek duvara varınca

Dönüm 3 ...300

Yedikule Kapusu'ndan taşra çıkıldıkda sol tarafta ibtidâsı sagir eski kapulu kapudan Akdeniz tarafıdan dört beden yolu hendek kesme divara varınca beher bin sekiz yüz akçe **ceb-i hümayun** ile **Istabl-ı Amireden verilen temessük** mucebince iki yüz iki tarihiyle İnce veled-i Server zimminin üzerinde olduğu ve temessük-i mezbura nazar kılıldığı

Dönüm

6 üst kat

5 alt kat = 11 550

Yine bâb-ı mezkureden taşra çıkıldıkda sol tarafda vâki' sebzeçi ağaya alt kat hendeği ittisâlinde vâki' tahrir-i atîkede Kokâr ve el-hâzletü hâzehide Tatar hendeği demekle 'arif hendek ittisâlinde ki hendek duvarından kirişhaneye varınca alt kat olarak bir kıtâ' hendek Balıklı'da Ayazmacı Kostantin'in tasarrufunda idüğü ihbâr kılıldığı

Dönüm 5

Bâlâda muharrer hudud-ı mezkur ile mahdud ve tahrir-i atîkede Kirişçi Hendeği demekle ârif yine kirişhaneye varınca üst kat olarak bir kıtâ' hendek Samatya'da İmrahor furununda tablakar Namandi zimminin tasarrufunda idüğü ihbar kılıldığı

Dönüm 2,5

Yedikule Kapusu'ndan Silivri Kapusu tarafında gider baba kaldırımı kenarındaki hendek yolu iki beden

s.43

arası olarak Kesik Köprüye varınca bin iki yüz akçe **ceb-i hümayun** ile zimmi tasarrufunda olduğu yedinde olan temessükde tamam idüğü

dönüm 16

Yedikule Kapusu'ndan gidildikde sağ ve sol tarafları orta kat hendekleri sığır tokadı olarak sığır kasabları tarafından Kara Mustafa Paşa Vakfı senedâtıyla zabtlarında olduğu ihbar olunub mahal-i mezbur Emlak-ı Hümayun'dan olduğundan bundan böyle zahire ihraç ve icâbına göre tanzimi lazımi geleceği

Dönüm

Sağ taraf 11

Sol taraf 2 = 13 ...250

Yedikule Kapusu'ndan Silivri Kapusu'nda doğru Kapulu Kapuya varınca üçüncü üst kat olarak bir kıta hisar arası fâsıl temessüküyle Yedikule'de İrgatpazarı'nda Sandalcı Dimitri zimminin olduğu ihbar ve tahkik kılınmış idüğü

Dönüm 10,5

Bâlâda muharrer Kapalu Kapu'dan Silivri Kapusu'na varınca kezâlik üçüncü üst kat olarak bir kıta hisar arası fâsıl temesüğüyle has ahurda hazinedar Mehmed Ağa'nın tasarrfunda idüğü ihbar kılındığı
Dönüm 10

Yedikule'de Kesik Köprü'den Silivri Kapusu'na varınca bir kıta ikinci üst kat hisar arası Istabl-ı Amire'den verilen temesükle Adile Hanım tasarrufunda idüğü
Dönüm 11

Yedikule'de Kesik Köprü'den Silivri Kapusu'nda Cibinlik Hendeği'ne varınca alt kat olarak bir kıtâ hendek mumaileyha Adile Hanım'ın tasarrufunda idüğü
Dönüm 13

Silivri Kapusu'ndan çıkıldıkça sol tarafda tahrir-i atikede muharrer Köprü Altı Hendeği dimekle ârif alt kat olarak iki parça bir kıta Cibinlik Hendeği dimekle meşhur bir kıtâ hendek İvasdol zimminin tasarrufunda olduğu ihbâr olunmuş isede mesfur vilayetinde olmağla yedinde olan senedat yine nazar kılınmadığı
Dönüm 2,5

Silivri Kapusu'ndan çıkıldıkda sağ tarafta ibtidâkî alt kat bir kıtâ hendek Yenikapu Mevlevihanesi'ne varınca senede bin üç yüz akçe **ceb-i hümayun** ile Kabataş'da sakin müteveffa saraçlar katibinin zevcesi Aişe Hatun tasarrufunda idüğü
Dönüm 20

Silivri Kapusu'ndan Yenikapu'ya varınca ikinci orta kat ve üçüncü üst kat olarak iki kıtâ hendek ve hisarçe kule-i zemin ağası inhâsı verilen mülknâme mucébince ikiyüz otuz dokuz tarihinde iki yüz otuz guruş muaccele ile Davutpaşa bekçisi Hüseyin Ağa ve türbedar Emin Efendi'nin tasarruflarında idüğü
Dönüm
Üst kat 13
Alt kat 15,5 = 28,5

Yenikapu'dan Topkapu'ya varınca ikinci orta kat ve ibtidâkî alt kat olarak iki kıtâ hendek ve hisar arası fâsıl temesüküyle senede sekiz yüz akçe **ceb-i hümayun** ile saraçlar katibi zevcesi mumaileyha Aişe Hanım tasarrufunda olduğu
Dönüm
Orta kat 14,5
Alt kat 20 = 34,5

EK.3**EV.d 18103**

Cennetmekân Pertevniyal Valide Sultan hazretlerinin Yedikule Kapısı haricinden Eğri Kapuya varınca olan mahaller ile Topçular Karyesi ve civârında bulunan musakkafât-ı mevkûfâtının kaydının ihrâç olunan defteridir

Miktarı**Zira** 158**Dönüm** 4**Semt –i Meşhuru** Yedikule harici**Mahalli** Kirişhâne önü**Cinsi** Bilâ gedik Bostan**Hududu** Yedikule Kapusu haricinde leb-i deryada kirişhâne önünde vâki' bir tarafından Taş İskele Meydanı ve bir tarafından târik-i amm ve bir tarafından ferikân-ı kirâmdan Selim Paşa'nın müstakil- i uhdesinde olan mahal ve bir tarafından ikinci kat bend duvarı ile mahdud derununda bir dolabı bostan kuyusu müştemil alt kat tabir olunur hendek el-yevm bilâ-gedik iki bâb bostan**Mutasarrıfları** Müşârünileyh Selim Paşa ile Ferdsema bint-i Serkis yedlerine iki temessük eda gurre-i Receb 279 Ferdsema işbu ve diğer nısf hisse hendek tarlalarını hissedarı Selim Paşa hazretlerine yirmi bin guruş ferâ' 17 Zilkâde 286**Mikdarı****Zirâ** 800**Dönüm** 5**Semt-i Meşhur** [Yedikule Harici]**Cinsi** Hendek Mahalli**Mahalli** Kirişhâne önü**Hududu** yine mahal-i mezkurda vâki' bir tarafından leb-i derya tarafından olan duvar ve bir tarafından üçüncü kat bende duvarı ve bir tarafından Selim Paşa'nın müstakil-i uhdesinde olan mahal ve bir tarafından birinci kat hendek duvarı ile mahdud orta kat tâbir olunur hendek mahalli**Mutasarrıfları** müşârünileyh Selim Paşa ile Ferdsema bint-i Serkis yedlerine iki temessük dâde gurre Receb 279 Ferdsema işbu ve diğer nısf hisse hendek tarlalarını hissedârı Selim Paşa hazretlerine yirmi bin guruşa ferâ' 17 Zilkâde 286**Mikdarı****Zirâ'** 830**Dönüm** 7**Semt-i meşhuru** [Yedikule hârici]**Cinsi** bilâ gedik bostan**Mahalli** Kirişhane önü**Hududu** yine mahal- i mezkurda vâki' bir taraftan mumaileyh Selim Paşa ile merkum Ferdsema'nın tasarrufunda olan hendek ve iki tarafından kale duvarı ve bir tarafından Cebehâne Kulesi'ne mürur olunur târik ve ve sağır mesdur (?)kapuile mahdud derununda iki bâb bağçevan odası ve

bir bâb ahur ve bir bâb harab samanhaneye ve bir havuzu müştemil iki kat dört beden yolu tabir olunur hendek mahalli el-yevm bilâ-gedik bir bâb bostan
Mutasarrıfları müşârünileyh Selimpaşa yedine bir temessük eda fi gurre Receb 1279

Miktarı
Zirâ' 531
Dönüm 3
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahalli Kirişhane önü
Hududu yine mahal-i mezkurde vâki' bir tarafından mumaileyh Selim Paşa ile Fersema uhdelinde olan hendek ve bir taraftan ikinci kat bende duvarı ve bir tarafından fâsıla kesme duvar ve bir taraftan târik-i amm ile mahdud hendek mahalli el-yevm bilâ-gedik bostan
Mutasarrıfları müşârünileyh Selimpaşa yedine bir temessük eda fi gurre Receb 1279

Mikdarı
Zirâ' 1431
Dönüm 3
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahalli Yedikule ağası köşk
Cinsi Bilâ-gedik bostan
Hududu yine mahal-i mezkurda vâki' Yedikule Ağası köşkü karşısında kâin Köprü Altı demekle arif biğr tarafından fâsılâ kesme duvar ve bir tarafından ikinci kat duvarı ve bazen Cebehâne Kulesi târiki duvarı ve bir tarafından Yedikule Kapısı'na mürur olunur tarik-i amm tahtında köprü ve bir tarafından mekâbir-i müslime ile mahdud Zilâ hendek diğmekle arif ibtidâkî bir kıtâ hendek mahalli el-yevm bilâ-gedik bir bâb bostan
Mutasarrıfı Fatma Hanım bint-i Mehmed bir temessük dâde fi gurre-i Receb 289 mumaileyh Fatma Hanım iki bin yedi yüz elli guruşa bağçevan oğlu Hoce İvadi veled-i Ferite ferâ' fi 20 Muharrem 285

Mikdarı
Zirâ' 1440
Dönüm 10
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahal Silivri Kapısı tariki
Cinsi bilâ-gedik nane bostanı
Hududu Yedikule Kapusu'nda hurûç olundukda sağ tarafta kâin Silivri Kapusu'na paye kaldırımı tariki kenarında aşağı kat hendek Kapalı Kapu önünde Kesik Köprü'ye varınca bir tarafından Yedikule'den huruç olundukda tarik-i amm tahtında köprü ve bir tarafından ikinci kat duvarı ve bir tarafından mezkur Kesik Köprü ve bir tarafından tarik-i amm ile mahdud hendek el-yevm bilâ-gedik bir bâb nane bostanı
Mutasarrıfı Kostandi'nin bostanı merkum Konstandi veled-i Pretomaz fevt oğulları Hoce Pretomaz ve Hoce Nikola ve Hristo fevt ve Kostadi ile kızları Anastya ve Despina ve Mariya Katerine yedlerine bir temessük dâde fi Gurre Receb 289

Mikdarı

Zirâ 550
Dönüm 11
Semt-i meşhuru Yedikule'de ikinci orta kat
Mahal sığır kasabının tokad mahalli
Hududu Yedikule Kapısı'nın huruç olundukda sağ tarafında vâki' orta kat tabir olunur iki tarafından kale duvarı ve bir tarafından Kapalı Kapı karşısında Kesik Köprü tabir olunur fâsıl duvarı ve bir tarafından Yedikule Kapısı'nda mürur olunur tarik-i amm ile mahdud mahalin tarik-i amm tarafından mebni bilâ-gedik bir bâb berber dükkanı ile bir bâb ahuru müştemil orta kat tabir olunur tokad mahalli
İcare-i muacelle240 **bâ-...** 120

Mutasarrıfları senev-i icare 60 sehim 30 ...Hacı İsmail ibn Hacı Emin yedine temessük dâde fî gurre Receb 279
Senev-i icâre 50 sehim 25 ...Mehmed ibn-i Osman yedine temessük dâde fî gurre Receb 279
Senev-i icâre 40 sehim 20 Tophane'de Hacı Mustafa ibn-i Hacı Mehmed yedine temessük dâde fî gurre Safer 283
Senev-i icâre 30 sehim 15 Beyoğlu'nda ...Hacı Mehmed ibn-i Osman yedine temessük dâde fî Receb 279
Senev-i icâre 20 sehim 10 Üsküdar'da ...Hacı Ahmed ibn-i Mustafa yedine temessük dâde fî gurre Receb 279
Senev-i icâre 40 sehim 20 Balad'da Haham Yako veled-i ...yedine temessük dâde fî gurre Receb 279

Mikdarı
Zîrâ' 531
Dönüm 11
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahal üçüncü kat bend arası
Cinsi üçüncü kat bend arası
Hududu Yedikule Kapısı'ndan huruç olundukda sağ tarafta vâki bir taraftan kapu arası tariki ve mescid ve iki taraftan kale duvarı ve bir taraftan Kapalı Kapu duvarı ile mahdud üçüncü kat bende arası tabir olunur mahal

Mutasarrıfları Dimitri evladları Andon ve İvan ve Yorgi ve Maryora ve Vasilaki yedlerine temessük dâde fî gurre Receb 279
İvan fevt hamse hissesi kızı Romana ve ...ile sagir oğulları Vasil ve Lefter'e intikal edüb ve Romana ve ...nısf hisseleri ve Andon ve Yorgi v eMarpora ve Vasilaki dört nısf hisseleri ...oğlu zevcesi Marponko bint-i ...ile on dokuz bin sekiz yüz guruşa ferâ' ve yedine cedid temessük dâde fî Muharrem 288

s.3

Mikdarı
Zirâ' 1281
Dönüm 11
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahal Kesik Köprü
Cins bostan
Hududu Yedikule Kapısı'ndan huruç olundukda paye kaldırımı ittisalinde bir tarafı Kesik Köprü ve bir tarafı tarik- i amm ve bir tarafı Çatlı Hendek

Mutasarrıfları ve bir taraftan bende duvarı ile mahdud alt kat tabir olunur hendek mahalli el-yevm bir bab bostan Fatma Aliyye Hanım bint-i Mehmed Paşa yedine bir temessük dâde fî gurre Receb 279

Mikdarı
Zirâ' 1210
Dönüm 10
Semt-i meşhuru Yedikule Harici
Mahal Kesik Köprü
Cinsi Bostan
Hududu yine mahal-i mezkurda kâin Kesik Köprü nam mahalde bir taraftan Kapalı Kapı önündeki Kesik Köprü duvarı ve bir taraftan üçüncü bende duvarı ve bir taraftan Eleklidede Türbesi ve bir taraftan ikinci bende duvarı ile mahdud orta kat bend arası tabir olunur mahal el-yevm bir bâb bostan

Mutasarrıfları mumaileyh Fatma Aliyye Hanım bint –i Mehmed Paşa yedine temessük dâde fî gurre Receb 279

Mikdar
Zira 1000
Dönüm 10
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahal kapalı Kapu
Cinsi bostan
Hududu yine mahal-i mezkurda kâin bir taraftan Kapalı Kapu duvarı ve bir taraftan kule duvarı ve bir taraftan Silivri Kapusu tariki ve bir taraftan yine bend duvarı ile mahdud üçüncü kat bend arası tabir olunur mahal ile el-yevm bir bâb bostan

Mutasarrıfları mumaileyh Fatma Aliyye Hanım bint –i Mehmed Paşa yedine temessük dâde fî gurre Receb 279

Miktarı
Zirâ' ...
Dönüm 2
Semt-i meşhuru Yedikule harici
Mahal Kesik Köprü
Cinsi bilâ gedik bostan
Hududu yine mahal-i mezkurda bir taraftan mumaileyha Fatma Aliyye Hanım uhdesinde olan hendek duvarı ve bir taraftan ikinci kat bende duvarı ve bir taraftan Silivri Kapısı tariki tahtında köprü ve bir taraftan kaldırım tarikiyle mahdud Çatlı Hendek tabir olunur iki kıtâ hendek ve köprü tahtında kemer arasında iki bâb odayı müştamil mahal el-yevm bilâ-gedik bir bâb bostan

Mutasarrıfları Kalto Hristo veled-i Andon yedine temessük dâde fî gurre Receb 279

Miktarı
Zirâ' 929
Dönüm 16
Semt-i meşhuru Silivri Kapısı harici

Mahal	Silivri Kapısı
Cinsi	bilâ-gedik bostan
Hududu	Silivri Kapusu'nda huruç olundukda sağ tarafdâ kâin bir tarafı Silivri Kapısı tariki tahtında köprü bir tarafta ikinci kat hisar duvarı ve bir tarafında Mevlevihâne Yeni Kapısı tariki ve bir tarafında mekâbir-i Müslime tarafında diğer duvar ile mahdud zikr olunan Silivri Kapısı'ndan Mevlevihâne Yeni Kapusu'na varınca alt kat tabir olunur birbirine muttasıl ... hariç-i(?) hendek mahalli el-yevm bilâ gedik bostan
Mutasarrıfları	müteveffa Tomaoğlu Nikolaki ile kızları (?) Vasilki ve Hirso ve Despina yedilerine dört temessük dâde fi gurre Receb 279
Mikdarı	
Zirâ'	254
Dönüm	19
Semt-i meşhuru	Mevlevihâne Kapusu harici
Cinsi	hendek bostanı
Hududu	Mevlevihâne Kapısı'ndan huruç olundukda sağ tarafta kâin bir tarafından Mevlevihâne Kapısı târiki ve bir taraftan ikinci kat bende duvarı ve bir taraftan Topkapı Caddesi tariki ve bir taraftan târik-i amm ile mahdud birinci alt kat hendek mahalli el-yevm hendek bostanı
Mutasarrıfları	Müteveffa Tomaoğlu Niikolaki ile kızları Casilki ve Hirso ve Despina dört temessük dâde fi gurre 18 Receb 279
Miktarı	
Zira	600
Dönüm	14
Semt-i meşhuru	Mevlevihâne Kapısı harici
Mahal	Mevlevihâne Kapısı
Cinsi	Hendek Bostan
Hududu	Yine Bâb-ı mezkurdan huruç olundukda bir taraftan Mevlevihâne Kapısı târik-i ittisâlinde türbe-i şerif ve bir taraftan üçüncü bende duvarı ve bir taraftan Topkapı târiki ve bir taraftan birinci hendek duvarı ile mahdud ikinci kat hisar arası bostanı
Mutasarrıfları	Müteveffa Tomaoğlu Nikolaki ile kızları Vasilki ve Hirso ve Despina dört temessük dâde fi Receb 279 ...Despina'ya bir kıtâ cedid temessük dâde 4 Ca 98
s.6	
gedikât	
semt-i meşhuru	Yedikule Kapısı harici
mahalli	Kesik Köprü
cinsi	bostan
hududu	Yedikule Kapısı haricinde cânibi yemininde Kesik Köprü'den Silivri Kapısı'na varınca ikinci orta kat ve yine mezkur Kesik köprü'den zikr olunan Silivri Kapusu'nda Çatlı Hendek'e varınca alt kat ve yine mezkur Yedikule Kapısı haricinde vâki' Kapalı Kapı'dan Silivri Kapısı'na varınca üçüncü üst kat hisar araları tabir olunur bir kıtâ'

bostan derununda mevcud beyn-el nısf gedik tabir olunur alat-i lazıme-i mâlume

Semt-i meşhuru

Mahalli

Cinsi

Hududu

Yedikule harici

kesik köprü

bostan

Mahmiye-i İstanbul hısn-ı ebvâbından Yedikule haricinde vâki bir taraftan Lonca Bağçesi ve bir tarafından Kalender oğlu Bağçesi ve bir tarafı Kasab Kostanti Bağçesi ve bazen tarla ve taraf-ı râbi' tarik-i amm ile mahdud yevmi iki akçe icâre-i müeccele bir bâb bağçe derunlarında mevcud beyn-el nısf gedik tabir olunur alat-i lazıme-i mâlume